կեանքի ամեն ճիւղերը իրանց ձեռքը գցել և ամեն բանի մէջ առաջին դերը խաղալ....

Եւ ահա նոյն մարդիկ, նոյն համալսարանական գիւղացիները, որոնք անընդունակ յայտնվեցան գիւղացուն հասկանալ, դիտել և ուսումնասիրել նրա կեանքը, ըմբռնել նրա առօրեայ պահանջները, օգնել նրան, —նոյն մարդիկ, ասում ենք, կամենում են քաղաքային կեանքի ամեն ասպարէզներում առաջին դերը խաղալ և առաջնորդել մեզ:

Բայց հարցնում ենք. այն մարդը, որ իր շրջանում ոչինչ չէ կարող անել, ի՞նչ կարող է գործել մի այլ, իրանից բարձր շրջանի մէջ:

Այդ է պատճառը, որ մեզանում ոչինչ առաջ չէ գնում: Գիւղացին որ պատահմամբ բարձրագոյն ուսում է ստացել, այլ ևս անընդունակ է դառնում իր գիւղում գործելու, արհամարհանքով է վերաբերվում դէպի իր համագիւղացիները, իսկ քաղաքում նա ամեն տեսակ ներելի և անները միջոցներով առաջին դեր է խաղում հասարակական և ազգային ամեն տեսակ ասպարէզներում:

Գ. Ա.

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

ՋԱՒԹԱԼԻՑ մեզ գրում են դեկտեմբերի 6-ից: «Ահա եօթ տարի է որ մի այսպիսի ձմեռ չէինք տեսած, ինչպէս այս տարի: Ամսոյ 4-ից սկսեց ձիւն գալ երկու օր և մի գիշեր: Երբ դադարեց, չափեցինք. մի արշինի բարձրութիւն ունէր: Գիւղացիները պատմում են որ ձիւնը հասնում է մինչև գոտիները: Փայտը և ածուխը շատ թանգացել են:»

—

Լսում ենք որ երկուշաբթի օր ԹԻՖԼԻՍԻ հայոց մշտական թատրոնական խումբը ներկայացնելու է պ. Ալեքսանդր Քիշմիշեանի կոմեդիան «Օրիորդ Բէրոյեան» անունով: Մենք գիտենք որ պ. Քիշմիշեանը իր այդ պիէսան գրելուց առաջ գրեց մի քանի փոքրիկ կատակներ ժողովրդական կեանքից, ինչպէս «Գրօշ», «Կրակի շուրջը» և այլն: Բայց ինչպէս կաջողվի նրան մի բեմական գրուածք, այդ մասին մենք կարող ենք դատել միայն այն ժամանակ, երբ կը տեսնենք կամ կը կարդանք նրա պիէսան:

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՖՐԱՆՍԻԱ

—

Ֆինանսների մինիստրը դեկտեմբերի 10-ին ներկայացրեց սենատին առաջարկութիւն Ցունիսի արշաւանքի և երկու նոր մինիստրութիւնների համար կրեդիտ բանալու մասին: Դուքս դը-Բրոլի առաջարկեց հեռաւեւալ հարցերը. արդիօք իրաւունք ունի՞ կառավարութիւնը նոր ծախսեր բանալ առանց պարլամենտի համաձայնութեան: Արդեօք կարո՞ղ է կառավարութիւնը, խաղաղ ժամանակի բիւդժեա ունենալով, շարունակել պատերազմը, թէ պէտք է խաղաղութիւն հաստատէ և արդեօք պարլամենտը պէտք է պահանջէ՞, որ նրա իրաւունքները յարգված լինեն: Ճառախօսը հրաւիրեց պարլամենտին ուշադրութիւն դարձնել Ցունիսի դրաւման ձևի վրա: Այդ նշանաւոր հարցերը արժանի են, որ սենատը զբաղվի նրանցով այդպիսի մի ժամանակ, երբ նրան անպատուում են և սատիպում են ինքնասպանութիւն գործել: Բայց առաջին մինիստրը պահանջում է, որ սենատը այժմ այդ հարցը յետաձգէ, ինչպէս նոյնը նա պահանջեց պատգամաւորների ժողովից: „Առաջվայ մինիստրութիւնը այլ ևս չը կայ մեր առաջ, շարունակեց հեղինօրէն դուքս դը-Բրոլի, իսկ մեր նոր մինիստրը, կարծեմ գեղարուեստաների, Անատոլէն Պրու, մի ժամանակ զեկուցանող էր Ցունիսի դաշնագրի մասին: Գամբետտան էլ այնքան մօտ յարաբերութիւններ ունէր նախկին մինիստրութեան հետ, որ չէ կարող հեռացնել իրանից պատասխանատուութիւնը Ցունիսի գործերի համար: Դա միայն բարձրագոյն իրաւունք է:—Եւ բարձրագոյն անարդարութիւն, նկատեց Գամբետտա: Դուքս դը-Բրոլի համաձայն է Գամբետտայի հետ, որ անհրաժեշտ է պահանջել դաշնագիրը, բայց կարծում է, որ վերջը նա կարող է քննվել, ինչպէս Անգլիան վերաքննեց իր դաշնագիրը բօերների հետ: Ճառախօսի կարծիքով, կարելի է համբերել նոյնպէս և կառավարութեան դիպլօմատիական գաղտնապահութիւնը, միայն թէ նա ճշմարտութեան հակառակը չը խօսէր: „Մեզ անկարելի բան են առաջարկում, այն է, չը հաստատել Ցունիսի դաշնագիրը և հաւանութիւն չը տալ կրեդիտներին, եթէ մենք համաձայն չենք: Մեզ ցոյց են տալիս հերթական հարցերին անձնելու այն ձևը, որ ընդունեց պատգամաւորների ժողովը դեկտեմբերի 9-ին և որ մասամբ արդելք է դնում կառավարութեան քաղաքականութեանը: Բայց այդ ձևը ընդունվեցաւ ընդհանուր շփոթի ժամանակ, ինչպէս մի յուսահատ միջոց: Այժմ անկարելի է մերժել պահանջված կրեդիտը առանց վնասելու պատերազմական սովորական բիւդժեային:“ Այդ հիման վրա Ճառախօսը պահանջում է առաջին մինիստրից ապագայում այլ ևս այդպիսի բաներ չանել: Բրոլի Գամբետտայի բացատրութիւնները պատգամաւորների ժողովի մէջ անբաւարար է համարում և կարծում է, որ Ցունիսի վրա հովանաւորութիւնը նոյնպիսի դժուարութիւնների հետ է կապված, ինչպէս որ նրա միացնելը Ֆրանսիայի հետ, իսկ այդ գործը պախարակում է ինքը Գամբետտա: Այդ բոլոր պատճառները ըստիպում են Ճառախօսին ցանկանալ աւելի մօտ ծանօթութիւն Ցունիսի վերակազմութեան նախագծի հետ, որ իմանայ արդեօք այդ նախագիծը համապատասխան չէ հասարակ միացման: Պետութիւնները, վերջացրեց Բրոլի, որոնք ինձ պէս ոչինչ հասկացողութիւն չունեն Ցունիսի գործերի մասին, կարող են մտածել, որ Ֆրանսիան, իր համար ոչինչ գործ չը գտնելով Եւրօպայի մէջ, 30,000 զինուոր Աֆրիկա ուղարկեց: Ճառախօսը դիտմամբ իր կարծիքները յայտնում է Գամբետտային, առաջ քան թէ նա նշանաւոր դիպլօմատիական կամ պատերազմական վճիռներ կը կայացնէ: Գամբետտա պատասխանեց, որ նա կարող է փարատել դուքս դը-Բրոլիի հոգսերը և մի և նոյն ժամանակ ցոյց տալ, թէ ապագայում սենատը հանրապետական ձևով կազմակերպված, ինչ մեծ նշանակութիւն պէտք է ունենայ: Կառավարութիւնը ցանկանում է ամրացնել այս ժողովը և բարձրացնել նրա հեղինակութիւնը: „Դուքս դը-Բրոլի, շարունակեց Գամբետտա, յաջորդական մի օտարոտի թէօրիայի համեմատ ինձ պատասխանատու է դարձնում նախկին կառավարութեան գործողութիւնների համար: Շատ լաւ.—ինձանից հաշիւ պահանջեցէք, միայն թէ իմ սեփական գործողութիւնների համար:“ Անցնելով Ցունիսի հարցին, Գամբետտա նկատեց, որ այդ երկրի խաղաղացնելը ամենամօտ ժամանակում կը կատարվի: Փետրվարին նա պարլամենտին կառաջարկի կրեդիտ Ցունիսի վերակազմութեան մասին: Կառավարութիւնը յոյս ունի համաձայնութիւն կայացնել այն պետութիւնների հետ, որոնք շահեր ունեն Ցունիսի մէջ: Ցունիսի մէջ կարելի է նոյն բանն անել, ինչ որ Եգիպտոսում, որ ենթարկված է հասարակ հովանաւորութեան: „Դուքս դը-Բրոլի երկիւղ է կրում, որ մենք կը վնասենք Ֆրանսիայի կրեդիտին, ապահովելով Ցունիսի պարքերը: Ես կարծում եմ, որ մենք չենք վնասի Ֆրանսիական աւանդութիւնները, ապահովելով մեր հայրենակիցների դումարները, որոնք օտար երկիրներում են պահված: Հաւատացէք, որ կառավարութիւնը ձեզանից ոչինչ չի ծածկի: Նա ցանկանում է, որ պետական գործերը ազատութեամբ քննվեն:“ Ինչ կը վերաբերի հարցի դիպլոմատիական մասին, Գամբետտա յոյս ունի, որ նրա կարգադրութիւնը ընդհանուր բաւականութիւն կը պատճառի: Անգլիայի և Իտալիայի հետ կարելի է այնպիսի համաձայնութիւն կայացնել, որ նրանց շահերը Ցունիսի մէջ համեմատ լինեն Ֆրանսիայի շահերին: Գամբետտա կարծում է, որ իտալացիները այն պատճառով անրաւական էին Ֆրանսիական քաղաքականութենից Ցունիսի մէջ, որ նրանց բացարձակ չը մեկնեցին Ֆրանսիայի իսկական նպատակները: „Դուքս դը-Բրոլի հարցնում է, շարունակեց Գամբետտա, թէ մենք ինչի՞ այնպէս չենք վարվում Ցունիսի մէջ, ինչպէս Անգլիան Տրանսվալի մէջ: Բայց մեր դաշնագիրը Անգլիան վերաքննեց իր դաշնագիրը բօերների հետ: Ճառախօսի կարծիքով, կարելի է համբերել նոյնպէս և կառավարութեան դիպլօմատիական գաղտնապահութիւնը, միայն թէ նա ճշմարտութեան հակառակը չը խօսէր: „Մեզ անկարելի բան են առաջարկում, այն է, չը հաստատել Ցունիսի դաշնագիրը և հաւանութիւն չը տալ կրեդիտներին, եթէ մենք համաձայն չենք: Մեզ ցոյց են տալիս հերթական հարցերին անձնելու այն ձևը, որ ընդունեց պատգամաւորների ժողովը դեկտեմբերի 9-ին և որ մասամբ արդելք է դնում կառավարութեան քաղաքականութեանը: Բայց այդ ձևը ընդունվեցաւ ընդհանուր շփոթի ժամանակ, ինչպէս մի յուսահատ միջոց: Այժմ անկարելի է մերժել պահանջված կրեդիտը առանց վնասելու պատերազմական սովորական բիւդժետին:“ Այդ հիման վրա Ճառախօսը պահանջում է առաջին մինիստրից ապագայում այլ ևս այդպիսի բաներ չանել: Բրոլի Գամբետտայի բացատրութիւնները պատգամաւորների ժողովի մէջ անբաւարար է համարում և կարծում է, որ Ցունիսի վրա հովանաւորութիւնը նոյնպիսի դժուարութիւնների հետ է կապված, ինչպէս որ նրա միացնելը Ֆրանսիայի հետ, իսկ այդ գործը պախարակում է ինքը Գամբետտա: Այդ բոլոր պատճառները ըստիպում են Ճառախօսին ցանկանալ աւելի մօտ ծանօթութիւն Ցունիսի վերակազմութեան նախագծի հետ, որ իմանայ արդեօք այդ նախագիծը համապատասխան չէ հասարակ միացման: Պետութիւնները, վերջացրեց Բրոլի, որոնք ինձ պէս ոչինչ հասկացողութիւն չունեն Ցունիսի գործերի մասին, կարող են մտածել, որ Ֆրանսիան, իր համար ոչինչ գործ չը գտնելով Եւրօպայի մէջ, 30,000 զինուոր Աֆրիկա ուղարկեց: Ճառախօսը դիտմամբ իր կարծիքները յայտնում է Գամբետտային, առաջ քան թէ նա նշանաւոր դիպլօմատիական կամ պատերազմական վճիռներ կը կայացնէ: Գամբետտա պատասխանեց, որ նա կարող է փարատել դուքս դը-Բրոլիի հոգսերը և մի և նոյն ժամանակ ցոյց տալ, թէ ապագայում սենատը հանրապետական ձևով

նատունը: Նոր եկուորը նոյնպէս փաթաթված էր լայն վերարկուի մէջ: Նա դարձաւ դէպի առաջինը, հարցնելով:

—Դու մենակ ես այստեղ, խորէն հայր սուրբ:

—Մենակ եմ, իշխան, պատասխանեց խորէն հայր սուրբը:

Իշխանը երիտասարդ Ստեփաննոս Շահումեանն էր:

—Դեռ չի վերադարձել տիկինը:

—Ես նրան սպասում եմ, պատասխանեց սրեզան և նրա ձայնի մէջ լսվում էր սրտի խորին անձկութիւնը:— Կարծում եմ, նա շատ չի ուշանայ, որտեղ որ է, շուտով կը յայտնվի:

—Այստեղ ամենայնիւ, ես երկար սպասել չեմ կարող, ժամանակը թռչում է, պատասխանեց իշխանը:— Դուք ինձ միայն այն ասեցէք, վստահ էք, որ նա կարող է կատարել...

—Վստահ եմ:

—Այն աղախինը չի խաբի նրան:

—Երբէք:

—Ինչ հիմք ունէք այսպէս կարծելու:

—Այն աղախինը, որին կոչում են Փարիշան, ազգով հայ է, բռնութեամբ մահմեդական են դարձրել: Նա շատ բարեկամ է Սառայի հետ, չեմ կարծում, որ նրան խաբէ: Նա սաստիկ տանջված է եղել հարեմի մէջ, այժմ, եթէ ոչ ընդհանուր գործի օգուտը, շատ հաճելի է, որ վրէժխնդրութեան զգացմունքը կը դրդէ նրան Սառայի խորհուրդը կատարելու: Ես կը հաղորդեմ ձեզ մանրամասնները, միայն խնդրեմ մի քանի րոպէով նստեցէք:

Իշխանը, թէև շատ շտապում էր, բայց հետաքրքրվեցաւ լսել մանրամասնութիւնները, որովհետև նրանք մի և նոյն գործին էին վերաբերում, որի համար շտապում էր նա:

Խորէն հայր սուրբը պատմեց խանի ամենասիրելի հարեմներից մէկի որդու ունեցած հիւանդութիւնը. պատմեց Փարիշանի գործ դրած խորամանկութիւնը հիւանդի կոկորդի վրա, որ նրանով սատիպեցնէ իր տիկնոջը անմիջապէս կոչել տալ Սառային որպէս բժիշկ: Պատմեց Փարիշանի միայնակ գալը Սառայի տունը և նրան իր հետ տանելը խանի ամրոցը:

—Դուք այստեղ էիք, երբ Փարիշանը եկաւ, կարեց իշխանը խորէն հայր սուրբի պատմութիւնը:

—Այստեղ էի. ես որոշեցի թէ Սառայի և թէ Փարիշանի դերերը, թէ իրաքանչիւրը ինչպէս պիտի գործէ:

—Ինչպէս պիտի գործեն, հարցրեց իշխանը:

—Փարիշանը կը կատարէ այն, ինչ որ մենք մեր մէջ վճռեցինք... Իսկ Սառան կը բերէ ինձ զէնքի պահեստի բալանիները:

—Նրանք գիտեն մեր պայմանները:

—Գիտեն: Գործողութիւնները կը կատարվեն ճիշտ այն րոպէում, երբ կը տեսնեն բերդից օդի մէջ բարձրացած ֆշանքը:

—Շատ գեղեցիկ, ասաց իշխանը և մի և նոյն ժամանակ նրա սառն դէմքի վրա երևաց մի տեսակ ինքնաբաւական ցնծութիւն:—Մենք էլ այսպէս իմացում տուեցինք բէկին, ասաց նա, վերկենալով տեղից:

—Ինչ միջոցով, հարցրեց հայր սուրբը զարմանալով:

—Տէր Աւետիքը տոմսակ գրեց:

—Ցոմսակ, ով տարաւ:

—Մի երիտասարդ, ականի միջով:

—Ականը արդէն պատրաստ է:

—Պատրաստ է: Աւելի քան յիսուն հոգի աշխատում էին նրա վրա:

Իշխանը աւելի պինդ կերպով փաթաթվելով իր վերարկուի մէջ, ահագին մորթէ գլակը քարշեց աչքերի վրա, և իր քայլերը՝ ուղղեց դէպի բակի դուռը:

—Մենք այլ ևս չենք տեսնվի, հարցրեց հայր սուրբը նրան ճանապարհ դնելու ժամանակ:

—Տեսնվելու հարկ չը կայ, պատասխանեց նա շտապելով. — մեղանից ամեն մէկը գիտէ, թէ ինչ պիտի անէ: Ես այժմ գնում եմ տէր Աւետիքի մօտ հաղորդելու նրան ձեզանից ստացած տեղեկութիւնները, իսկ դուք կը սպասէք այստեղ մինչև Սառայի վերադարձը:

—Տէր Աւետիքը այժմ որտեղ է:

—Իշխաչի Սարգսի տանը. այնտեղ մարդիկ է պատրաստում...

Իշխաչի Սարգիսը բերդի մէջ բնակվող հայերի տանուտէրն էր:

Իշխանը դեռ չը դուրս եկած նեղքնամից, կրկին դարձաւ դէպի հայր սուրբը, ասելով.

—Ի նկատի ունեցէք, հայր սուրբ, այստեղի հայ բնակիչների կեանքը կատարածից ազատելու համար և մեր գործը դիւրացնելու համար անպատճառ պէտք է դադարել զէնքերի պահեստը: Մենք կը յարձակվենք պահեստի վրա այն ժամանակ, երբ ամրոցի մէջ կը յայտնվի հրդեհը:

—Իսկ ես այդ միջոցին կը բաց անեմ ձեր առջև դռները....

—Ձեզ ծանօթ է ամրոցի դիրքը:

—Սառան կառաջնորդէ ինձ, նա բաւական ծանօթ է:

—Մնում է մի բան. մենք պէտք է գիտենանք ձեր գնալու րոպէն:

—Ես սպասում եմ Սառային, եկածին պէս ճանապարհ կընկնենք. և նոյն րոպէում մարդ կուղարկենք ձեզ իմացում տալու: Ձեր տեղը ինձ արդէն յայտնի է՝ Իշխաչի Սարգսի տունը:

—Հէնց այնտեղ:—Բարի գիշեր:

Հայր սուրբը նրան ճանապարհ դրեց մինչև բակի դուռը և ետևից դուռը կրկին կողպեց:

—Այս գիշեր, ինչպէս երևում է, ես անդաղար դռնապանի պաշտօն պիտի կատարեմ... ասաց նա իր մտքում, երբ կրկին վերադարձաւ ներքնատունը:— Կարծես, ճակատագիրը դրա համար է ստեղծել ինձ...

Եւ իրաւ, նա ցաթեի միաբանութեան մէջ նոյնպէս դռնապանի պաշտօն էր կատարում. վանքի լուսարարն էր, բալանիները նրա մօտ էին պահվում:

Նա մի առանձին բաւականութեամբ սկսեց անցուդարձ անել սենեակում, շարունակելով իր խօսքը.

—Մինչև այսօր, ամեն առաւօտ, ամեն երեկոյ, բաց էի անում վանքի տաճարի դռները, ժամակոչ միաբանութիւնը, մտնելով այնտեղ, աղօթում էր: Իսկ այս գիշեր կը բացանեմ իսանի ամրոցի դռները և իմ ընկերները կը մտնեն այնտեղ կատարելու համար...

—Ահա քեզ բալանիները... լսելի եղաւ մի ձայն նրա ետևից:

(Կը շարունակվի)

բէյի հետ շատ նման է Անգլիայի դաշնագրին բօերների հետ։ Ցունիսի գործին անչափ մեծ նշակութիւն է տուած. նրա ներկայացրած փաստերը չափազանցացրած են։ Մենք այդ արշաւանքի ժամանակ ընդամենը 1,100 մարդ կորցրինք, մինչդեռ ասում են, թէ անապատները մեր զինուորների մարմիններով են ծածկված։ Այսպէս թէ այնպէս Ցունիսի դաշնագիրը պարտաւորեցուցիչ է մեզ համար և մենք պէտք է կատարենք նրան մինչև այն ժամանակ, մինչև մեր յարաբերութիւնները բէյի հետ օրէնքով որոշված չեն լինի։ Դուքս դը-Բրոլիին հանգստացնելու համար կրկնում եմ, որ վիճաբանութիւնների ազատութիւնը անձեռնամուխ կը մնայ։" Բրոլիի պատասխաններից յետոյ Գամբետտա նորից բարձրացաւ ամբիոն մի քանի բացատրութիւններ աւելացնելու համար։" Ես չառաջարկեցի, ասեց նա, որ Ֆրանսիան Ցունիսի մէջ հետևի Եգիպտոսի ֆինանսական կազմակերպութեանը, ես այդ օրինակով կամենում էի միայն ցոյց տալ, որ ֆինանսական հսկողութիւնը առանց միացման էլ կարելի է։ Դուքս դը-Բրոլի յիշեցրեց ինձ իմ խօսքերը, որոնց ես արտասանեցի անցեալ ծանր ժամանակներում (Բրոլիի փինիսարութեան ժամանակ)։ Ես այն ժամանակ կարծիք յայտնեցի, որ չափազանցեցրած քաղաքականութիւնը նոր քին պատերազմ է յարուցանում, որի հետևանքը շատ անգամ օտարի յարձակումն է լինում։ Երկիրը հաւանութիւն տուեց ինձ այն պատճառով, որ ես ահաճութիւն յայտնեցի այդպիսի քաղաքականութեանը։"

ՆԱՄԱԿ ԹԻՒՐՔԻԱՑԻՑ

—

Կ. Պոլիս, 28 Նոյեմ. 81

Նոյեմ. 26-ին առաւօտուն Ղալաթիոյ Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ շուրջը արտաքոյ կարգի շարժում մը կը տեսնուէր. պանդուխտ թէ պօլսեցի, վաճառական թէ արուեստաւոր, ուսեալ և անուս կը դիմէին ի Լուսաւորիչ. մենք ալ ունենք մեր խորհրդարանական մեծ օրերը, grande journée parlementaire։ Երեսփոխանք հեռագիրներ կուգան, ամենք արտաքոյ կարգի լուրջ դէմքով, ծաղրելի ըլլալու չափ։ Սպառնական լուրեր կը պտտին. երեսփոխան մը արդէն հայրենեաց նախասպարապետ նահատակի մը կերպարանքը կը շրջի։—Ժողովուրդը տխուր է. օդը՝ առանց արեւի, առանց անձրեւի, սրտերու թախիծը կաւելցնէ։ Եւ ինչպէս հնար է ուրախ ըլլալ. թիւրքերի խարազանին ներքև միայն հայը մնաց բազմաթիւ քրիստոնեայ ստրուկ ժողովուրդներէ, այն հայը որ այդքան մեծամեծ յատկութիւններ ունի և արևելքի մէջ քրիստոնեայ քաղաքակրթութեան տարածելու ամենայարմար ժողովուրդն է։ Ժամը 10 է, երեսփոխանաց ամենատուար մեծամասնութիւնը իրենց սենեակները նստած են։ Դասին մէջ գեղեցիկ սեռի ներկայացուցիչներն կը սեմնուին, Ազգանուէր հայ սիկնանց ընկերութեան ներկայացուցիչք։—Պ. Փափազեան բացակայ է։—Պ. Յ. Մերիէմ-գուլի կը բաղմի նախագահական թիկնաթոռը. ատենական զանդակը կը հնչեցնէ, «էֆէնդիներ, ատենը բացուած է,»։

Պ. Ատենապետը կը յայտարարէ թէ այն առաջ նիստը միայն պատրիարքի հրաժարականի խնդրոյն պիտի նուիրուի, և կը սկսի ներկայացնել ս. պատրիարքի հրաժարականները։ Կը կարդայ հետևեալ հրաժարագիրը, զոր ս. պատրիարքը խրկած է առ ազգ. ժողովոյ ատենապետն պ. Յ. Մերիէմ-գուլի։

«Վեհապատիւ ատենապետ էֆէնդի ազգային ընդհանուր ժողովոյ։—

«Յայտնի է ամենեցուն իմ անձնական տկարութիւնս. մինչև յարդ բազմաթիւ հրաժարականներ անընդունելի եղան ժողովին կողմանէ, այլ չը կրնալով տակալ այլ ևս այս պաշտօնին՝ որ հիւանդ մարդու մը համար խիստ ծանր է, և հաւատալով որ ալ ներողամիտ կը գտնուիք նուաստս, այսօր Բ. Դուռն ուղղեցի իմ հրաժարականս, յանձնելով իմ սիրելի ազգս օգոստափառ սուլթանին գթութեան։

«Ձեր և պատկառելի ժողովոյդ յայտնի է որ ես բազմաթիւ թերութիւններ ունեցայ իմ տկարութեանս, և դրեթէ անփորձութեանս պատճառաւ. այլ ես ակամայ ընդունած էի զայս պաշտօն՝ ստիպեալ ի բուռն թախանձանաց ազգայնոց և ժողովրդ. այն ժամանակները տագնապալից էին. օրհնեալ է Աստուած, այժմ խաղաղութիւն է. հիմա աւելի փորձառու, աւելի կորովամիտ մէկը ընտրել պէտք է այս պաշտօնին, զի իմ մնալս ալ այսուհետև յոյժ վնասակար է ազգին՝ ամեն տեսակէտով։

«Ձեր ներողամտութեամբն ութ տարի չափ ակամայ վարելով զայս պաշտօն՝ ներումն կը խնդրեմ իմ պակասութեանց, ազգայ և ազգաց յափտեռական Հօրմէն իմ սիրելի ազգիս անսպառ օրհնութիւն և երկար երջանկութիւն մաղթելով, կը խնդրեմ ժողովէդ որ իբր անկշիռ բարերարութիւն և վարձատրութիւն նուաստիս, այլ ևս իմ խօսքս չընէք։ Ազօթարար (ստորագրեալ) Ներսէս Եպ. Վարժապետեան։

Ա. Գ.—Թէ պատկառելի ժողովէդ և թէ վարչական խորհրդոյ անդամակից պատուական ընկերակիցներէս, եկեղեցական և աշխարհական ամեն վաստակակից եղբայրներէս յանհուն գոհութիւն կը յայտնեմ և վասն ամենեցուն ազօթող եմ։ (ստոր.) Ն. Ե. Վ.

Ինչպէս գիտէք պատրիարք սրբազանը երկու հրաժարական խրկած է Բ. Դուռը, մին ծանր լեզուով և պատճառաբանեալ, միւսը պարզ։ Պ. Մերիէմ-գուլի ներկայացուց ժողովին պարզ հրաժարագրին հետևեալ թարգմանութիւնը։

«Վեհափայլ տէր. Ինչպէս գիտէ ձեր վսեմութիւնը, զրաւոր և բերանացի կերպով խնդրած էի քանիցս ընդունել իմ հրաժարականս պատրիարքական պաշտօնէն, որ յանձնուած էր ինձ և զոր կը վարեի անարժանապէս։

Սակայն անձիս տկարութիւնը օր քան զօր կը սաստկանայ, և ես անձամբ անկարող եղած եմ ըստ արժանւոյն վարել նոյն պաշտօնը, ուստի կաղաչեմ որ չնորհ ընէ օգոստ. սուլթանն ընդունել իմ հրաժեշտս և արձակել զիս պատրիարքական պաշտօնէն, չը զրկելով իմ ազգս իւր գորովալիր ակնարկէն, որուն կը կարօտինք յարաժամ։ 14 Նոյեմ. 1881. (ստոր.) Ներսէս.

Պ. Ատենապետը կը յայտարարէ թէ այս հրաժարականը ինչ չափ վիշտ կը պատճառէ հայ ազգին. և կը ներկայացնէ այն հանրագիրը զոր Կ. Պոլսոյ թաղերը ժողոված են Ներսէս սրբազանի հրաժարականի դէմ։ Տասը հազարէն աւելի ստորագրութիւններ կան։ Որչափ սրտաշարժ բացատրութիւններ, ինչ պարզ և անկեղծ խօսքեր ժողովուրդի կողմէ։ Կարծես թէ Ներսէսի հրաժարելովը ժողովուրդը կը զրկուի թէ որդ և անուէր պիտի մնայ։—

Այս հանրագիրները կարդալով պ. Ատենապետը կը յայտարարէ թէ ասանկ ո և է ազդեցութիւն մը չեն կրնար ունենալ ժողովոյ որոշմանց վրայ, այլ կը նկատուին ժողովուրդի փափագանաց արտայայտութիւնը, զոր ժողովը ի նկատի կառնու։—Պ. ատենապետը այս յայտարարութիւնը ազատօրէն կրնար ընել, վասն զի գիտեր թէ ժողովէն ալ ժողովուրդէն տարբեր բան մը չը խորհեր։

Նոյեմ. 23 թուական նամակով հաղորդած էի թէ երեսփոխանք նախ մէջերնին համաձայնութիւն մը գոյացնելու հարկը կը տեսնեն և ապա ժողովի դալ, և թէ չարաթ օր, Նոյեմ. 21, գիւանները այս համաձայնութիւնը գոյացուցին։—Հրաժարականի խնդիրը դրեթէ այս եղանակաւ վերջանալը յայտնի եղաւ, երբ պ. Ատենապետը յայտարարեց թէ. «գիւանները նախապէս բանաձևի մը վրայ համաձայնութիւն գոյացուցած են և թէ ժողովը ուզէ զայդ լսել ու առոր վրայ քուէարկել, խնդիրը պարզ կերպով կը վերջանայ։— Բանաձևի իմաստ էր թէ ժողովը Ազգ. Վարչութեանն և ատենապետաց գիւանին կը յանձնարարէ պատրիարքի հրաժարականին պատճառները բառնալու միջոցներն ի գործ դնել և պատրիարքը կարենայ Ամենակալին վրայ անխախտ մնալ։— Անհասկնալի այդ բանաձևի օրինակը։

«Ազգ ժողովս խորին յուսով կը լսէ թէ Ս. Պատրիարք հայրն հրաժարական մատուցած է Բ. Դրան, և նորին սրբազնութեան վրայ՝ որ ազգին ու երկրին շահերուն միանգամայն անձնուէր է, իւր համակրանաց ու վստահութեան արտայայտութիւնն անգամ մի ևս կրկնելով, կը յանձնարարէ իւր ատենապետաց գիւանին և վարչական խորհրդոյն՝ տեղեկանալ այն պատճառներուն, որք ըսել կուտան ս. պատրիարք հօր թէ՝ իւր պաշտաման շարունակութիւնը վնասակար է ազգին, և ի գործ դնել յանուն ազգին ինչ ձեռնարկ որ հարկ և պատշաճ է նորին սրբազնութեան արդիւնաւէտ պաշտօնավարութիւնն արգելող պարագայները բառնալու և հետևապէս ժողովրդեան սիրելի պատրիարքին յիր աթոռ դարձնելու համար»։—

Երբ այն բանաձևը կարդացուեցաւ, ամեն կողմէ երեսփոխանք քուէ, քուէ կը պոռան. բանաձևը քուէի կը տրուի և կընդունուի միաձայնութեամբ։

Առանը կը փակուի։—Երբ ժողովը ցրուեցաւ, ժողովուրդի մէջէն շատերը կարծիք կը յայտնէին թէ Ազգ. ժողովը լաւ կընէր եթէ պարզապէս մերժէր պատրիարքի հրաժարականը, որով Բ. Դրան ազդարարութիւն մը ըրած կըլլար։— Սակայն այս կարելի էր ընել երբ պատրիարքը միայն ժողովին տուած ըլլար հրաժարականը։ Եթէ Բ. Դուռը Ազգ. ժողովոյ սպառնական քուէին կարևորութիւն չը տար և Սուլթանը ընդունէր հրաժարականը, Կ. Պոլսոյ ժողովուրդը պատրաստ էր ազգու միջոցներու դիմել. ոչ,—ուրեմն Ազգ. ժողովը պարտաւոր էր շատ խոհեմ և իմաստուն կերպով շարժիլ, քանի որ բացարձակ զօրութիւն մը չունի։ Եւ արդէն այս կէտերը նախապէս լիովին բացատրուած է «Մշակի» ընթերցողաց։ Այս խնդրոյն մէջ Ազգ. վարչութեան ատենապետ պ. Եուսուֆեան և Ազգ. ժողովոյ ատենապետ պ. Ա. Մերիէմ-գուլի ամեն ջանք ըրին որ խոհական կերպով գործեն և առաջնորդեցին գիւանները ու ժողովին ճարտար կերպով։—

Ժողովոյ փակումէն վերջ խորէն սրբազան և պատրիարքական նախկին փոխանորդ Տէր Մկրտեան հայրը այցելութեան կերթան ս. պատրիարքին։ Ս. պատրիարքը չնորհակալութիւն կը յայտնէ որ Ազգ. ժողովը միշտ նեցուկ եղած է և մերժած է իր հրաժարականները, բայց այս անգամ ինքն առջի անգամներուն նման կարող չը պիտի ըլլայ հրաժարականը ետ առնուլ։ Երկու եկեղեցականաց բարեկամական թախանձանքները արդիւնք մը չեն ունենար։ Երեկոյին խորէն սրբազանի հետ տեսակցութիւնս տիտիում մը տուաւ ինձ ամենուրեան ստիպում մը ունենալ «Մշակի» ընթերցողաց, երբ Բարդուղիմէոսներու նենգութիւնները այնքան զայրոյթ ու վիշտ կը պատճառէ։—

Ազգ. ժողովոյ յանձնարարութեան համեմատ ատենապետաց գիւանը և վարչութիւնը ներկայացան երէկ սրբազան պատրիարքի։ Երկար բանակցութիւնք տեղի կունենան. սրբազան պատրիարքը կը յայտարարէ թէ ինքն միշտ այն համոզման մէջ է որ իր պատճառովն է, որ Բ. Դուռը անվստահ աչք կը նայի ազգին վրայ։—Ազգին ներկայացուցիչք կը ջանան զինքն այդ համոզում, եռ կեցնել, բայց անհնար կըլլայ. ամենը տարաժամած ըլլալուն, կը վերադառնան։ Պատրիարքի տուած պատճառներուն մէջ այնպիսի կէտեր կան, որ ծանր խորհրդածութեանց նիւթ կը մատակարարեն, կան կէտեր ալ որ կըլլան երկրորդական նկատմամբ։ Ազգին ներկայացուցիչք այս շաբթու պէտք եղած աշխատութիւնները պիտի ընեն։—Բայց բան մը ամենէն աւելի անոնց աչքին կը զարնէ. Բ. Դուռը պիտի ըսէ երբէք թէ պատրիարքի պատճառովն է որ այսքան թշնամական կերպով կը վարուի հայոց հետ. այս բանս մտքէ անցնիլն իսկ տգայութիւն է։—Բ. Դուռը պիտի ըսէ թէ ինքն միշտ ազնիւ վարված է, թէ ինչ որ օգտակար գտած է՝ ըրած է և նոյնը պիտի ընէ. այսուհետև ալ։—Պատրիարքն ալ հակառակը պիտի պնդէ, այսպէսով անելանելի ճամբու մը մէջ պիտի մնանք։—Զեռքերդ չիմ Մանկունի սրբազան։

Սակայն այս երեկոյ «Մասիս» կը հաղորդէ թէ Սաիդ բաշա հրաւիրեր է պատրիարքը տեսակցութեան։—Ինչպէս հաղճելով կրցանք իմանալ սա է թէ Սաիդ բաշա չը պիտի ուզէ այս խնդրին շատ ծանրացնել, պատրիարքին հետ անուշ տեղը կապել պիտ ուզէ, թերևս այսպիսով հայոց սիրտն ալ յուսայ շահել։ Այս վերջին տեսակցութեան և անոր վերաբերեալ կտորն դեռ ստուգութեան կարօտ են, թէպէտ և շատ հաւանականութիւն կայ ճիշդ ըլլալուն։

Երկրորդական խօսք մ'ալ։—Երէկուան «Մասիս» մէջ յօդուած մը կար ինձ անհաճոյաստ։ Այդ յօդուածը կարելի է «Մշակի» ընթերցողաց ամենքն ալ «Մասիս» չը կարդան, ներփակեալ կը խրկեմ «Մշակի»։

Հայկակ

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

—«Լէյտերի ընկերութեանը» Կ. Պոլսոյ հեռագրում են, դեկտեմբերի 9-ից հետևեալը։ «Յարգելով այն բազմաթիւ պէտիցիաները, որոնք ստացուեցան հայոց ազգային ժողովի մէջ, նա այսօր մէկ պատգամաւորութիւն ուղարկեց Ներսէս պատրիարքին խնդրելով, որ նա բացատրէ իր գործերից հեռանալու պատճառը. մի և նոյն ժամանակ պատգամաւորութեանը յանձնված է, եթէ կարելի է, համոզել նրան չը թողնել իր աթոռը։ Եթէ Ներսէս պատրիարքը կը պնդի իր հրաժարականի վրա, այն ժամանակ, ասում են, որ հայերը նրան կրկին կընտրեն իրանց պատրիարք։»

—Լրագիրները հաղորդում են, որ Իրլանդիայում առաջման պէս շարունակվում են սպանութիւններ և հրդեհներ։ Յայտնված է նոյնպէս որսորդութեան արգելումը, բայց իրանք ֆէրմերները և երկրագործները սկսում են մեծ որսորդութիւններ կազմակերպել, ինչպէս որ դեկտեմբերի 9-ին Դէրբիսիրում եղաւ։

—«Новое Время» լրագրին Վիէննայից հեռագրում են դեկտեմբերի 1-ին։ Բինդի վրա թատրոնի մէջ պատահած հրդեհի առիթով քրէական հալածանք կը սկսվի այն բոլոր անձանց դէմ, որոնց անփոյթութիւնը և պարտաւանցութիւնը կը յայտնվի քննութեամբ։

«ՄՇԱԿԻ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵՆԻՑ

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 10 դեկտեմբերի։ Որովհետև Տաշկենտը շատ հեռու է չինական սահմանից, հիմնվում է մի նոր զլխաւոր-հանգապետութիւն, որ կը կազմեն արևմտեան Սիբիրի մի մասը, Սեմիրեչիէ, և Կուլջայի ռուսաց մասը։ Գլխաւոր-հանգապետ կը նշանակվի գեներալ Զերնիաևը։ Զինուորական վերանորոգութիւնների նախագիծը հետևեալն է. Լինելու են զինուորական չորս շրջաններ կամ բանակները՝ Հիւսիսային, Արևելեան, Արևմտեան և Հարաւային, բացի Սիբիրի զօրքերից։ Անուհետև եւրոպական Ռուսաստանի զօրքերի համար կազմվում են տեղական զօրաբաժիններ, որոնցից իւրաքանչիւրը կունենայ իր ինտենդանտութիւն, արտիլերիա և ինժեներների վարչութիւն. վերջապէս կատարվելու է նշանաւոր հակակենտրոնացութիւն։ Ասասում են, որ յունվարին երկու մասնաժողովներ կը կազմվին. մէկը այդ վերանորոգութիւնների հիմունքները մշակելու համար, երկրորդը կը կազմէ զօրքերի ապագայ վարչութեան կանոնագրութիւնը։ Զօրքերի առողջապահական մասերը վերանորոգութեանը կենթարկվին։ Առողջապահական ամբողջ բաժինը կենտրոնացած կը լինի մի կառավարչի ձեռքին, որ շաբաթի հրամանատարին հաւասար իրաւունքներ կունենայ։ Նրան կը հպատակվին հիւանդանոցների տեսուչները, զինուորական բժշկական տեսուչը և կարմիր խաչը։

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 10 դեկտեմբերի։ Պետական բանկի 5% տոմսակը առաջին շրջանի արժէ 93 ր. 75 կ., երկրորդ 90 ր. 75 կ., երրորդ 91 ր. 25 կ., չորրորդ 90 ր. 62 կ., ներքին 5% առաջին փոխառութեան տոմսակը արժէ 224 ր. 25 կ., երկրորդ 216 ր. 25 կ., արևելեան առաջին փոխառութեան տոմսակը արժէ 90 ր. 25 կ., երկրորդ 90 ր. 25 կ., երրորդ 90 ր. 25 կ., ոսկի 7 ր. 81 կ։ Ռուսաց 1 բուրլ Լոնդոնի վրա արժէ 25,35 պէնս։ Բօրսայի տրամադրութիւնը հանգիստ է։

Խմբագիր—հրատարակող ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ